Myślę, decyduję, działam
finanse dla najmłodszych

Poradnik dla nauczyciela

Małgorzata Żytko, Alina Kalinowska, Ewa Kruk

Myślę, decyduję, działam – finanse dla najmłodszych
Pakiet do edukacji finansowej dla uczniów klas I-III
Poradnik dla nauczyciela

Redakcja:

Piotr Pieńkowski

Korekta:

Piotr Pieńkowski
Krzysztof Wirszyłło

Projekt graficzny i skład:

Magdalena Świtoń
Krzysztof Wirszyłło

Ilustracje:

Magdalena Świtoń

Zdjęcia:

www.depositphotos.com, www.shutterstock.com
Zdjęcia historycznych monet udostępnione dzięki uprzejmości
Warszawskiego Centrum Numizmatycznego
www.wcn.pl

Współpraca:

NBP Narodowy Bank Polski

Projekt realizowany
z Narodowym Bankiem Polskim
w ramach programu edukacji ekonomicznej

Wydawca:

Stowarzyszenie Krzewienia
Edukacji Finansowej

ul. Legionów 126, 81-472 Gdynia
tel. 58 624 98 72, fax 58 624 98 75
e-mail: skef@skef.pl
www.skef.pl
www.facebook.com/skef.gdynia

© Stowarzyszenie Krzewienia Edukacji Finansowej. Wszelkie prawa zastrzeżone. Kopiowanie, przedrukowywanie, nagrywanie na dyski CD bądź inne nośniki elektroniczne i rozpowszechnianie całości lub fragmentów niniejszej pracy bez pisemnej zgody posiadaczy praw autorskich jest zabronione.

Gdynia 2017

Wydanie 2

ISBN 978-83-942215-5-3

Małgorzata Żytko, Alina Kalinowska, Ewa Kruk

Myślę decyduję działam

finanse dla najmłodszych

Pakiet do edukacji finansowej dla uczniów klas I-III

Poradnik dla nauczyciela

2017

Serdeczne podziękowanie

Składamy pani **prof. dr hab. Dorocie Klus-Stańskiej**
za wnikliwą recenzję, życzliwość i wiele cennych uwag,
umożliwiających wydanie tej publikacji propagującej
edukację finansową wśród dzieci.

W imieniu
Stowarzyszenia Krzewienia Edukacji Finansowej.

dr inż. Kazimierz Janiak *- Prezes Zarządu*

Spis treści

Wprowadzenie ... 13

I. Koncepcja pakietu edukacyjnego ... 15

1.1. Założenia pakietu Myślę, decyduję, działam – czyli dlaczego warto uczyć dzieci o pieniądzach? ... 16

1.2. Cele edukacji ekonomicznej – czyli jakie umiejętności i postawy chcemy rozwijać u dzieci? ... 17

1.3. Treści edukacji finansowej – czyli czego chcemy o pieniądzach nauczyć dzieci? ... 18

1.4. Metody edukacji finansowej – czyli jak uczyć dzieci o pieniądzach? 20

1.5. Zagospodarowanie przestrzeni w klasie – czyli jak zorganizować miejsce do zdobywania doświadczeń finansowych? ... 23

1.6. Współpraca z rodzicami – czyli jak pomagać dziecku? ... 27

II. Projekty edukacyjne ... 29

I. Pieniądze ... 30

1. Historia pieniądza – wymiana barterowa ... 30
2. Rodzaj zapłaty ... 31
   - Karta pracy nr 1 ... 31
   - Karta pracy nr 2 ... 32
   - Karta pracy nr 3 ... 34
3. Pieniądze jako wartość ... 35
   - Karta pracy nr 4 ... 35
   - Karta pracy nr 5 ... 36
4. Waluty ... 36
   - Karta pracy nr 6 ... 37
   - Karta pracy nr 7 ... 37
5. Różne waluty ... 38
   - Karta pracy nr 8 ... 38
   - Karta pracy nr 9 ... 39
   - Karta pracy nr 10 ... 39
6. Podróż zagraniczna ... 40
   - Karta pracy nr 11 ... 40

Podsumowanie ... 41
Mój słowniczek ekonomiczny ... 41

II. Zarabianie pieniędzy ... 42

1. Skąd się biorą pieniądze? ... 42
2. Zawody i wynagrodzenie ... 43
   Karta pracy nr 1 ... 43
3. Praca we własnej firmie ... 44
4. Emigracja i imigracja zarobkowa ... 45
5. Podatki od zarobków ... 46

Zadania matematyczne ... 47
Karta pracy nr 2. ... 47
Karta pracy nr 3. ... 47
Karta pracy nr 4. ... 48
Karta pracy nr 5. ... 48
Karta pracy nr 6. ... 48
Karta pracy nr 7. ... 48
Karta pracy nr 8. ... 49
Karta pracy nr 9. ... 49
Karta pracy nr 10. ... 49
Karta pracy nr 11. ... 49
Karta pracy nr 12. ... 49
Karta pracy nr 13. ... 50
Karta pracy nr 14. ... 50
Karta pracy nr 15. ... 50

Podsumowanie ... 51
Mój słowniczek ekonomiczny ... 51

III. Gospodarstwo domowe ... 52

1. Piramida wydatków ... 52
2. Budżet domowy (rodziny) ... 54
   Karta pracy nr 1 ... 54
3. Wydatki w rodzinie ... 55
   Karta pracy nr 2 ... 56
4. Oszczędzanie w domu ... 57
   Karta pracy nr 3 ... 57
   Karta pracy nr 4 ... 58
5. Leczenie ... 58
   Karta pracy nr 5 ... 58
6. Ubezpieczenia ... 60

Zadania matematyczne 61
Karta pracy nr 6 61
Karta pracy nr 7 61
Karta pracy nr 8 61
Karta pracy nr 9 62
Karta pracy nr 10 62
Karta pracy nr 11 62
Karta pracy nr 12 63
Karta pracy nr 13 63
Karta pracy nr 14 64
Karta pracy nr 15 64
Karta pracy nr 16 64
Karta pracy nr 17 65
Podsumowanie 65
Mój słowniczek ekonomiczny 65

IV. Przedsiębiorstwo 66

1. Produkcja i usługi 66
2. Budżet przedsiębiorstwa 67
Karta pracy nr 1 68
3. Reklama produktów 69
Karta pracy nr 2 69
4. Zyski przedsiębiorstwa 70
Karta pracy nr 3 70
Karta pracy nr 4 71
5. Zawody 72
6. Firma – zyski i straty 72
Karta pracy nr 5 73
Zadania matematyczne 74
Karta pracy nr 6 74
Karta pracy nr 7 74
Karta pracy nr 8 74
Karta pracy nr 9 74
Karta pracy nr 10 75
Karta pracy nr 11 75
Karta pracy nr 12 75
Karta pracy nr 13 75
Karta pracy nr 14 75
Karta pracy nr 15 76
Karta pracy nr 16 76
Karta pracy nr 17 76

Podsumowanie ... 77
Mój słowniczek ekonomiczny ... 77

V. Sklep ... 78

1. Zakupy ... 78
Karta pracy nr 1 ... 78
2. Branże sklepowe ... 79
Karta pracy nr 2 ... 80
3. Reklama towaru ... 81
Karta pracy nr 3 ... 81
4. Pozyskiwanie klientów ... 82
5. Wizyta w sklepie ... 83
6. Ceny towarów ... 83
Karta pracy nr 4 ... 84
7. Organizowanie sklepiku szkolnego ... 84

Zadania matematyczne ... 85
Karta pracy nr 5 ... 85
Karta pracy nr 6 ... 86
Karta pracy nr 7 ... 86
Karta pracy nr 8 ... 86
Karta pracy nr 9 ... 86
Karta pracy nr 10 ... 87
Karta pracy nr 11 ... 87
Karta pracy nr 12 ... 87
Karta pracy nr 13 ... 87
Karta pracy nr 14 ... 87
Karta pracy nr 15 ... 88
Karta pracy nr 16 ... 88

Podsumowanie ... 88
Mój słowniczek ekonomiczny ... 88

VI. Instytucje finansowe ... 90

1. Kredyt ... 90
Karta pracy nr 1 ... 91
2. Spłacanie kredytu ... 91
Karta pracy nr 2 ... 92
3. Konto osobiste ... 92
Karta pracy nr 3 ... 93
4. Karta płatnicza ... 94
Karta pracy nr 4 ... 94

5. Spółdzielcza kasa oszczędnościowo-kredytowa 95
Karta pracy nr 5 95
6. Dług 96
Karta pracy nr 6 96
Zadania matematyczne 97
Karta pracy nr 7 97
Karta pracy nr 8 97
Karta pracy nr 9 98
Karta pracy nr 10 98
Karta pracy nr 11 98
Karta pracy nr 12 98
Karta pracy nr 13 99
Karta pracy nr 14 99
Karta pracy nr 15 99
Karta pracy nr 16 99
Karta pracy nr 17 100
Karta pracy nr 18 100
Podsumowanie 100
Mój słowniczek ekonomiczny 100

VII. Oszczędzanie i inwestowanie 101

1. Oszczędzanie pieniędzy 101
Karta pracy 1 102
2. Rodzaje inwestycji 102
Karta pracy nr 2 103
3. Giełda – zysk 104
Karta pracy nr 3 105
4. Giełda – strata 105
Karta pracy nr 4 106
5. Inwestowanie na giełdzie 107
6. Kurs akcji na giełdzie 108
Karta pracy nr 5 108
Zadania matematyczne 109
Karta pracy nr 6 109
Karta pracy nr 7 110
Karta pracy nr 8 110
Karta pracy nr 9 110
Karta pracy nr 10 110
Karta pracy nr 11 111
Karta pracy nr 12 111
Karta pracy nr 13 111
Karta pracy nr 14 112
Karta pracy nr 15 112

Karta pracy nr 16 ... 112
Karta pracy nr 17 ... 113
Podsumowanie ... 113
Mój słowniczek ekonomiczny ... 113

VIII. Solidarność i wzajemna pomoc ... 114
1. Wzajemna pomoc w trudnych sytuacjach ... 114
2. Sposoby udzielania i poszukiwania pomocy ... 115
3. Znaczenie pomocy finansowej w sytuacjach trudnych życiowo ... 116
Karta pracy nr 1 ... 116
Karta pracy nr 2 ... 117
Karta pracy nr 3 ... 117
Zadania matematyczne ... 118
Karta pracy nr 4 ... 118
Karta pracy nr 5 ... 118
Karta pracy nr 6 ... 119
Karta pracy nr 7 ... 119
Karta pracy nr 8 ... 119
Karta pracy nr 9 ... 120
Podsumowanie ... 120
Mój słowniczek ekonomiczny ... 120

III. Karty wiedzy i komentarze ... 121
Wstęp ... 122

I. Pieniądze ... 122
Karta wiedzy nr 1 ... 123
Karta wiedzy nr 2 ... 125
Karta wiedzy nr 3 ... 126
Karta wiedzy nr 4 ... 128
Karta wiedzy nr 5 ... 130
Karta wiedzy nr 6 ... 131
Karta wiedzy nr 7 ... 132
Karta wiedzy nr 8 ... 133
Karta wiedzy nr 9 ... 135
Propozycja dodatkowych zadań ... 136

II. Zarabianie pieniędzy ... 137
Karta wiedzy nr 10 ... 138
Karta wiedzy nr 11 ... 141
Karta wiedzy nr 12 ... 143
Propozycja dodatkowych zadań ... 147

III. Gospodarstwo domowe 148
Karta wiedzy nr 13 149
Karta wiedzy nr 14 152
Karta wiedzy nr 15 155
Propozycja dodatkowych zadań 156

IV. Przedsiębiorstwo 157
Karta wiedzy nr 16 158
Karta wiedzy nr 17 160
Karta wiedzy nr 18 165
Propozycja dodatkowych zadań 166
Karta wiedzy nr 19 169
Karta wiedzy nr 20 170

V. Sklep 171
Karta wiedzy nr 21 172
Karta wiedzy nr 22 177
Karta wiedzy nr 23 180
Propozycja dodatkowych zadań 184

VI. Instytucje finansowe 187
Karta wiedzy nr 24 188
Karta wiedzy nr 25 192
Karta wiedzy nr 26 196
Karta wiedzy nr 27 199
Propozycja dodatkowych zadań 201

VII. Oszczędzanie i inwestowanie 202
Karta wiedzy nr 28 203
Karta wiedzy nr 29 205
Karta wiedzy nr 30 206
Propozycja dodatkowych zadań 209

VIII. Solidarność i wzajemna pomoc 210
Karta wiedzy nr 31 211
Karta wiedzy nr 32 213
Karta wiedzy nr 33 217
Karta wiedzy nr 34 218
Propozycja dodatkowych zadań 219

Wprowadzenie

Z anim dokonamy pełnej prezentacji pakietu edukacji finansowej dla klas I-III ***Myślę, decyduję, działam – finanse dla najmłodszych*** warto odpowiedzieć sobie na pytanie: dlaczego chcemy uczyć dzieci o pieniądzach? Wprowadzanie najmłodszych w świat zagadnień ekonomicznych i finansowych staje się potrzebą coraz bardziej zauważaną i akceptowaną. Efektywne, odpowiedzialne i bezpieczne funkcjonowanie w społeczeństwie wymaga dobrej orientacji w zagadnieniach związanych z ekonomią i z zarabianiem pieniędzy, z gospodarowaniem swoimi funduszami, na przykład oszczędzaniem i inwestowaniem, a także ze zrozumieniem zasad działania rozmaitych instytucji finansowych. Dzieci na co dzień uczestniczą w sytuacjach, które wiążą się z rodzinnymi zakupami, porównywaniem cen produktów, oszczędzaniem pieniędzy na określony cel, korzystaniem przez dorosłych z różnych form płatności, ale także brakiem pieniędzy w rodzinie i ograniczeniami z tym związanymi. Inaczej mówiąc, zdobywają doświadczenia tworzące podstawy ich osobistej wiedzy finansowej, która jest przecież zróżnicowana i uzależniona od uwarunkowań środowiskowych.

W sferze finansów i gospodarowania pieniędzmi społeczeństwo jest narażone na wiele niebezpieczeństw – niejednokrotnie demonstruje postawy pełne naiwności czy braku elementarnej odpowiedzialności, podlega intensywnej manipulacji, ulega wpływom akcji reklamowych, które nie zawsze służą ich interesom i zapewniają bezpieczne lokowanie oszczędności czy umiejętne korzystanie z systemu pożyczek i kredytów. Co istotne, dzieci także uczestniczą w aktywnościach związanych z gospodarką rynkową, są bowiem konsumentami, podlegają wpływom reklamowym, a przy tym są niezwykle pożądanym i atrakcyjnym klientem, który może stać się posiadaczem wielu dóbr. Zakres wpływu na dorosłych (rodziców/opiekunów) i umiejętność zachęcania do dokonywania zakupów, nie zawsze potrzebnych i korzystnych, sprawia, że młode osoby są szczególnie podatne na manipulację.

Elementy wiedzy finansowej stają się zatem niezwykle ważne dla rozwoju społecznego dzieci i kształtowania postaw obywatelskich, co powinno się wiązać ze stopniowym budowaniem krytycznego, ale i odpowiedzialnego stosunku do rzeczywistości społeczno-ekonomicznej.

Stopniowe budowanie wiedzy i umiejętności z zakresu edukacji finansowej to proces, który można rozpocząć już od najmłodszych lat, dzieci bowiem przychodzą do szkoły z wieloma pozytywnymi, ale i negatywnymi doświadczeniami w tym zakresie. Wiedzą przy tym, że pieniądze są ważnym elementem codziennego życia rodziny i mogą tak wspierać realizowanie wielu działań, jak i ograniczać możliwości. W tym ujęciu kształtowanie umiejętności i postaw, które pozwolą im w przyszłości świadomie i zarazem bezpiecznie funkcjonować w społeczeństwie, jest podstawowym zadaniem edukacji. Dlatego szkoła może stać się swego rodzaju laboratorium, gdzie organizuje się sytuacje edukacyjne wspierające rozwój orientacji uczniów w zagadnieniach finansowych i ekonomicznych. Ich własne doświadczenia zdobywane w bezpiecznych warunkach, możliwość popełniania błędów w obszarach związanych z gospodarowaniem pieniędzmi i wyciągania wniosków, dyskutowania oraz analizowania, to niezwykle cenne aktywności sprzyjające rozwojowi ważnych społecznie umiejętności. Jedną z nich jest krytyczne myślenie, które pozwala radzić sobie z napływem ogromnej ilości informacji, wywierających wpływ i niejednokrotnie manipulujących zachowaniami ludzi.

Reasumując, wprowadzenie elementów edukacji finansowej od najmłodszych lat stwarza szansę na poszerzanie doświadczeń uczniów w zakresie problematyki finansowo-ekonomicznej, porządkowania ich, łączenia z edukacją matematyczną i społeczną. Dzieci bardzo lubią wykonywać obliczenia, wykorzystując pieniądze, stanowi to bowiem konkretny, zrozumiały dla nich, bo odwołujący się do codziennych doświadczeń, kontekst sytuacyjny, który sprzyja rozumieniu nie tylko zagadnień związanych z finansami, ale także pojęć matematycznych. Co istotne, dzielenie się w tym zakresie wyjaśnieniami, obserwacjami i wnioskami przez dzieci wspiera ich rozwój społeczny i językowy.

Proponowany pakiet materiałów do edukacji finansowej dla klas I-III pt. *Myślę, decyduję, działam* to propozycja projektów edukacyjnych, które sprzyjają doświadczaniu przez dzieci nowych sytuacji związanych z posługiwaniem się pieniędzmi w sposób świadomy, budowaniu intuicji finansowych i rozumieniu tego obszaru życia w sposób odpowiedzialny i krytyczny. Co ważne, pomaga także zbudować system wartości, który wzmacnia więzi społeczne i uczy wrażliwości na problemy innych, aby w przyszłości stać się świadomym i aktywnym uczestnikiem świata finansów.

I.

Rozdział

Koncepcja pakietu edukacyjnego

1.1

Założenia pakietu Myślę, decyduję, działam – czyli dlaczego warto uczyć dzieci o pieniądzach?

Wiek XXI został określony jako epoka dominacji w obszarze gospodarki i życia społeczeństw kategorii wiedzy. Dynamicznie zmieniający się świat oraz postęp technologiczny stawiają człowieka wobec wyzwań i zadań, które wymagają szczególnych umiejętności – określa się je mianem kompetencji XXI wieku. Wśród nich jako szczególnie ważne wymienia się: zdobywanie i przetwarzanie informacji docierających z różnych źródeł, krytyczne, twórcze myślenie, identyfikowanie i rozwiązywanie problemów, podejmowanie decyzji i poszukiwanie rozwiązań na podstawie różnych przesłanek z wykorzystaniem nowoczesnych technologii, zadawanie ważnych pytań. Szczególnie istotne umiejętności to praca w zespole, negocjowanie w grupie różnych rozwiązań, efektywne i sprawne komunikowanie się, wykorzystywanie zwrotnych informacji kształtujących naszą wiedzę i umiejętności. Proces uczenia się ma społeczny charakter – uczymy się z kimś i w określonym kontekście edukacyjnym, który powinien tworzyć „innowacyjne środowisko uczenia się”[1].

Szczególnie ważnym etapem w tworzeniu podstaw procesu uczenia się jest edukacja początkowa. Stanowi ona fundament dla całego rozwoju dziecka, dostarczając doświadczeń, które będą procentować przez całe życie. Jej reforma w Polsce wymaga zmiany tradycyjnego sposobu kształcenia, odejścia od nieefektywnych metod działania, zmiany relacji między głównymi podmiotami: nauczycielami, uczniami, rodzicami i środowiskiem lokalnym, a także wprowadzenia w szerszym zakresie wiedzy i umiejętności społecznych z obszaru edukacji obywatelskiej, w tym edukacji ekonomicznej i finansowej. Transformacja społeczno-polityczna, jaka dokonała się w Polsce, skutkowała między innymi powstaniem nowego typu gospodarki – tzw. gospodarki rynkowej. Świadome i odpowiedzialne korzystanie z wolnego rynku, umiejętność podejmowania samodzielnych decyzji konsumenckich, krytycyzm i świadomość podlegania różnym oddziaływaniom – zresztą nie zawsze pozytywnym – wszystko to staje się celem wspomnianej edukacji, której elementy warto wprowadzać do szkół już od najmłodszych klas.

Oczywiście, aby powyższy postulat miał sens, propozycje programowe muszą być dostosowane do możliwości dzieci, stawiać im określone wyzwania, pobudzać do myślenia i nawiązywać do ich codziennych doświadczeń. Niestety, większość programów, które są wprowadzane na rynek edukacyjny eksponuje stosunkowo infantylne podejście do tego rodzaju treści. Oszczędzanie kojarzy się ze świnką-skarbonką, a zadania, które wykonują dzieci na kartach pracy, wymagają pokolorowania obrazków i rzadko angażują logiczne myślenie. To stanowczo za mało.

1 H. Dumont, D. Instance, F. Benavides (red.), *Istota uczenia się. Wykorzystanie wyników badań w praktyce*, tłum. Z. Janowska, Warszawa 2013.

1.2

Cele edukacji ekonomicznej – czyli jakie umiejętności i postawy chcemy rozwijać u dzieci?

Koncepcja niniejszego programu zakłada rozwijanie u dzieci takich umiejętności, jak rozumienie prostych mechanizmów finansowych i krytyczne podejście do nich, dostrzeganie związków ze zjawiskami społecznymi, planowanie działań, współpracę w grupie, podejmowanie decyzji, realizację założeń, analizowanie i ocenianie efektów. Ponadto ważnym jego zadaniem jest eksponowanie ich samodzielności i koncepcyjności, a to dlatego, że najmłodsi uczniowie rzadko mają okazję do refleksji w tym zakresie, ponieważ podstawa programowa tego etapu edukacji jedynie incydentalnie odnosi się do prezentowanych zagadnień.

Cele edukacyjne programu koncentrują się wokół kilku obszarów funkcjonowania poznawczego dziecka, przy czym każdy z wymienionych celów głównych należy traktować równorzędnie. Stanowią one podstawę procesu budowania przez dziecko osobistej wiedzy i umiejętności interpretowania sytuacji finansowych spotykanych na co dzień.

W każdym z czterech obszarów wskazujemy uszczegółowione cele stanowiące ramę poznawczą. Chcemy przy tym szczególnie zwrócić uwagę na te, które są często zaniedbywane lub ograniczane w szkole, bowiem założeniem autorów jest stworzenie takich sytuacji poznawczych, w których uczniowie będą zachęcani do samodzielnego konstruowania **wiedzy o pojęciach i mechanizmach finansowych**. Jest to jeden z najważniejszych obszarów poznawczych. Istotne jest na przykład, aby dzieci dowiedziały się, jaką historię ma pieniądz, ale kluczowym elementem jest tu jednak sposób, w jaki się tego dowiedzą. Przyjmując za D. Klus-Stańską, że wiedza stanowi system znaczeń, który powstaje w procesie interakcji społecznych[2], zakładamy konieczność kreowania takich sytuacji poznawczych, w których dzieci będą wspólnie pracowały nad zadanym problemem, negocjując znaczenia i dyskutując nad wybieranymi strategiami postępowania. W projekcie proponujemy zatem konstruowanie wiedzy poprzez zachęcanie uczniów do różnorodnej aktywności oraz wykorzystywanie ich inicjatywy, pomysłów i osobistych doświadczeń. W ten sposób odwołujemy się do trzech rodzajów wiedzy: nazewniczej, wyjaśniającej i interpretacyjnej, opisanych przez D. Klus-Stańską. Jej zdaniem, nauczanie w szkole rozwija przede wszystkim tę pierwszą[3], czyli odtwarzanie informacji i ich zapamiętywanie (np. wymienianie nazw przedmiotów, roślin, zwierząt, postaci występujących w utworach literackich, podawanie definicji). Tymczasem rozumienie mechanizmów i wyjaśnianie ich jest źródłem konstruowania wiedzy wyjaśniającej i interpretacyjnej, a więc uaktywniania u uczniów myślenia logicznego oraz przyczynowo-skutkowego, a także krytycznej refleksji i samodzielności poznawczej.

Wśród głównych celów edukacji finansowej w naszym projekcie znalazły się:

- zapoznanie dzieci z podstawowymi pojęciami z zakresu ekonomii, a także uświadomienie im istnie-

2 D. Klus-Stańska, *Konstruowanie wiedzy w szkole*, Wydawnictwo UWM, Olsztyn 2000.

3 Tamże

nia szeregu instytucji związanych z finansowym aspektem funkcjonowania człowieka oraz budowanie wiedzy na temat pieniądza w jego historycznym ujęciu;

- zdobywanie rozmaitych doświadczeń związanych z rozwiązywaniem problemów, ustalaniem strategii negocjowania, argumentowania czy stawiania hipotez i ich weryfikowania, rekonstruowanie umiejętności związanych z funkcjonowaniem w rzeczywistości finansowej;
- umożliwienie osobistego przeżycia sytuacji edukacyjnych związanych z zarządzaniem pieniędzmi w konkretnych sytuacjach, argumentowaniem odwołującym się do znaczeń finansowych (opłacalność), a także krytycznym czytaniem tekstów związanych z pieniędzmi;
- rozwijanie umiejętności wartościowania przejawów funkcjonowania finansowego na tle zagadnień ekonomicznych, rozumienia humanistycznego wymiaru procesów finansowych i namysłu nad wyborami związanymi z finansowym wymiarem stylów życia;
- rozwijanie postawy krytycznego myślenia nad spotykanymi na co dzień zjawiskami kultury finansowej, rozbudzanie świadomego poruszania się w świecie zbudowanym przez mechanizmy ekonomiczne, poznawanie sensu procesów społecznych uwikłanych w mechanizmy ekonomiczne.

1.3 Treści edukacji finansowej – czyli czego chcemy o pieniądzach nauczyć dzieci?

Opisane powyżej cele można zamknąć w następujących obszarach wiadomości i umiejętności:

- pytać i dowiadywać się;
- doświadczać i działać;
- oceniać i wybierać wartości;
- dyskutować i myśleć krytycznie.

Poszczególne cele realizowane są w programie w zróżnicowany sposób, co oznacza, że proponowane dzieciom aktywności zostały związane z edukacją językową, matematyczną, artystyczną, a także przyrodniczo-społeczną. Zgodnie z tymi założeniami, uczniowie będą rozwiązywać na przykład zadania matematyczne nie tyle „przy okazji", ile zgodnie ze świadomym zabiegiem autorów – problem matematyczny ma być **kontekstem** dla budowania wiedzy i umiejętności finansowych. Inaczej mówiąc, chcemy podjąć próbę integrowania wiedzy wokół zagadnień z dziedziny ekonomii.

Treści programu są skoncentrowane wokół ośmiu obszarów tematycznych, które stworzą podstawę do pracy metodą projektów. Każdy z obszarów będzie realizowany w praktyce z uwzględnieniem wymienionych powyżej kategorii wiadomości i umiejętności.

II.

Rozdział

Projekty edukacyjne

PROJEKT I

Pieniądze

Cele:

- konstruowanie dziecięcej definicji pieniądza;
- wspieranie rozumienia pieniądza jako miernika wartości;
- poznawanie różnych rodzajów pieniędzy;
- określanie źródeł pochodzenia pieniędzy.

1 Historia pieniądza – wymiana barterowa

rekomendacja dla klasy: I II III

Rozmowa w kręgu

A. Dlaczego ludzie chcą mieć/posiadać różne rzeczy?
B. W jaki sposób je zdobywają?
C. W jaki sposób zdobywali je w dawnych czasach?

Praca w grupach

W klasie należy utworzyć kilka grup nazwanych np. *rodzina*, *myśliwi*, *podróżnicy* itd. Dzieci będą w nich producentami różnych przedmiotów potrzebnych do życia w dawnych czasach. Każda grupa otrzymuje koperty z kilkoma rysunkami przedmiotów (w każdej kopercie znajdują się inne przedmioty): skóra zwierzęca, buty rzemykowe, łuk, strzały, miska, kusza, krzesiwo, dzban, talerz, głowa soli, ubrania (spodnie, bluzy, kaftany), chleb, kasza, masło, marchew, ziemniaki, ogórki, ryby i inne [materiały dodatkowe 1].

buty rzemykowe

Przykłady czterech zestawów w kopertach (po 3 towary, ale może być ich więcej):

a)

b)

c)

d)

Dzieci ustalają w swoich grupach, jakie są ich najważniejsze potrzeby i uzgadniają, który towar są skłonne oddać, aby uzyskać ten, który jest im niezbędny, a następnie grupy przeprowadzają między sobą transakcje. Mają na to łącznie 20 minut. Po zakończeniu działań każda z grup opowiada o swoich doświadczeniach, a także ustala, której z nich najkorzystniej udało się wymienić towary.

Tematy do dodatkowej dyskusji z dziećmi:

- czym kierowałyście się, dokonując wymiany i czy wszystkie przedmioty były warte tyle samo;
- czy wartość przedmiotu zależy od jego przeznaczenia;
- czy tego rodzaju wymiany są sprawiedliwe;
- jak można ułatwić wymiany towarowe.

Zadaniem dzieci jest uzasadnienie swoich odpowiedzi i próba przekonania innych, że właśnie to rozwiązanie jest trafne, przy czym liczy się dobra argumentacja i wyjaśnienie.

Praca domowa

Dowiedz się, czy obecnie odbywa się taki rodzaj handlu, jak wymiana barterowa, czyli bez udziału pieniędzy, w jakich sytuacjach stosuje się takie transakcje i jakich towarów one dotyczą?

2 Rodzaj zapłaty

rekomendacja dla klasy I II III

Praca w grupach

A. Uczniowie otrzymują do przeczytania tekst z *karty pracy nr 1* (w młodszych klasach tekst czyta nauczyciel).

Karta pracy nr 1

Wymiana towarów i rodzaj zapłaty

Przed tysiącami lat ludzie wytwarzali przedmioty tylko na własne potrzeby, jednak z biegiem czasu takie podejście przestało wystarczać. Ludzie pragnęli coraz więcej, dlatego zaczęli wymieniać się produkowanymi towarami. Rybak gotowy był dać komuś część zło-

wionych ryb w zamian za nici, z których mógłby potem utkać nową sieć, a drwal oferował drewno na opał w zamian za nową siekierę, którą mógłby ścinać jeszcze więcej drzew. Na rynku nieustannie toczyły się rozmowy, a często i kłótnie o sprawiedliwość takich wymian, dlatego wciąż wymyślano nowe sposoby zapłaty. Ale one także nie były idealne. Bo czy garść zboża za 2 jabłka jest wystarczająca? Albo cały jego worek za nową łódź? Płacono zresztą nie tylko zbożem, ale także solą kamienną, muszlami, a także metalami szlachetnymi (np. złotem, srebrem). Z czasem ludzie potrzebowali coraz więcej specjalistycznych przedmiotów. Ich wytwarzaniem zajmowali się rzemieślnicy. Dotychczasowa wymiana towaru za towar lub za wspomniane przedmioty stała się bardzo skomplikowana, niewygodna, a nawet niebezpieczna. Jak myślisz, dlaczego?

Wyobraź sobie, że jesteś władcą kraju w dawnych czasach i chcesz znaleźć sposób, żeby pomóc mieszkańcom w takich wymianach. Jak to zrobisz?

Po zapoznaniu się z tekstem uczniowie zastanawiają się w grupach nad rozwiązaniem zaprezentowanego w nim problemu, czyli dlaczego wymiana towarowa stała się tak uciążliwa (np. niewygoda w dzieleniu sztab srebra czy złota, żeby nie przepłacić za towar) i niebezpieczna (np. ryzyko napadów na wozy kupieckie), a także sami określają, co by zrobili, gdyby byli w tamtym czasie władcami.

Następnie uczniowie otrzymują karteczki z rysunkami towarów sprzedawanych dawniej na targowiskach (patrz: poprzedni temat), a także dowolne przedmioty z klasy (kasztany, liście, żołędzie, klocki, książki itp.). Mogą również dorysować, pokolorować i wyciąć nowe towary. Wszystko to umieszcza się na jednym stoliku, a uczniowie mogą wybierać te rzeczy, które są im potrzebne. Ich zadaniem jest ustalenie wartości pozyskanych towarów z wykorzystaniem innych znajdujących się na stole (np. ile może kosztować worek kaszy – 3, 5 czy 7 klocków?). Dzieci pracują w grupach, dyskutują rozwiązania i dzielą się pomysłami na forum klasy (opisy przygotowane na dużych arkuszach papieru). Oceniają rozwiązania, uzasadniają ich przydatność.

B. Uczniowie otrzymują *kartę pracy nr 2* i zapoznają się z wyglądem pierwszego polskiego pieniądza – denara.

Karta pracy nr 2

Pierwszy polski pieniądz

Pierwszym władcą, który wyemitował w Polsce własny pieniądz, był król Mieszko I. Nazwał go **denarem**.

AWERS: kapliczka z krzyżem
REWERS: krzyż z kropkami w kątach

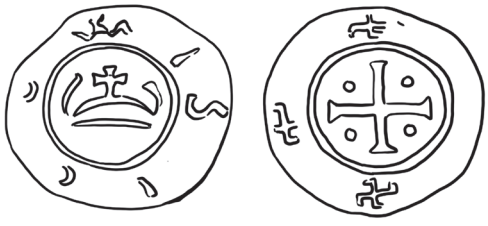

Uczniowie wypełniają miejsce pod wizerunkiem denara, opisując własnymi słowami wizerunek awersu i rewersu.

Następnie dzieci otrzymują wzory dawnych monet [materiały dodatkowe 2]. Opisują je, wzajemnie porównują i ustalają ich wartość. Na koniec wykonują własne monety z plasteliny lub innych materiałów (zasychające masy do rzeźbienia), bądź je rysują i kolorują.

Materiały dodatkowe 2

Monety*

Awers Rewers

denar – Bolesław III Krzywousty (1097 r.)

Awers Rewers

grosz – Stefan Batory (1572 r.)

Awers Rewers

talar – Władysław IV Waza (1642 r.)

Awers Rewers

5 złotych – Królestwo Kongresowe (1829 r.)

Awers Rewers

5 złotych – II RP (1935 r.)

Awers Rewers

5 złotych – III RP (1994)

* Zdjęcia historycznych monet udostępniono dzięki uprzejmości Warszawskiego Centrum Numizmatycznego http://wcn.pl/

IV
PROJEKT

Przedsiębiorstwo

Cele:

- konstruowanie znaczenia, czym jest przedsiębiorstwo;
- rozwijanie rozumienia roli przedsiębiorstw w naszym życiu codziennym;
- uświadamianie pewnych elementów finansowych funkcjonowania przedsiębiorstwa.

Uwagi szczegółowe

W tym projekcie głównym celem będzie wyjaśnienie uczniom, czym jest przedsiębiorstwo, ale definicja słownikowa może okazać się zupełnie nieprzydatna. O wiele lepiej odwoływać się tu do synonimów bardziej czytelnych dla dzieci, jak firma, zakład, fabryka, miejsce pracy, biznes. Warto także zadbać o to, aby pojawiły się takie pojęcia związane z przedsiębiorstwem, jak zatrudnianie ludzi, źródło płacy dla nich, wytwarzanie produktów lub usług, źródło zysków. Oczywiście, dzieci będą używały języka potocznego i takie wyjaśnienia trzeba zaakceptować.

1 Produkcja i usługi

rekomendacja dla klasy III

Rozmowa w kręgu

A. Skąd biorą się przedmioty, które służą nam na co dzień?
B. Co to jest przedsiębiorstwo?
C. Jakie kłopoty może mieć właściciel przedsiębiorstwa?
D. Wolałbyś być przedsiębiorcą czy pracownikiem? Dlaczego?
E. Co to znaczy być przedsiębiorczym?

Praca w grupach

Uczniowie otrzymują przygotowane wcześniej etykiety z nazwami przedsiębiorstw z czasopism lub Internetu z różnych obszarów społecznej aktywności, takie jak rafineria, fabryka samochodów, cementownia, fabryka obuwia, bank, fabryka komputerów, zakład szewski, piekarnia, firma ubezpieczeniowa, linie lotnicze, zakład pro-

dukujący silniki, zakład naprawy telewizorów, stacja obsługi pojazdów mechanicznych, kopalnia, centrum handlowe, kino, prywatna klinika medyczna, spółdzielnia mleczarska, sklep z zabawkami, hotel, restauracja, lodziarnia, stacja benzynowa – razem około dwudziestu nazw.

Uwaga! Przygotowanie takich materiałów mogłoby odbywać się z pomocą uczniów, jako wstępna praca domowa. Dzieci musiałyby wówczas poszukać firm w czasopismach i w sieci, budując jednocześnie konteksty pojawiania się tych określeń. Mogą to także zrobić na lekcji, jeśli nauczyciel (i dzieci) dostarczą wiele gazet. Oprócz tego nauczyciel musi przygotować samodzielnie zróżnicowany wykaz przedsiębiorstw.

Następnie podzieleni na grupy uczniowie otrzymują szary papier z narysowaną tabelą (patrz poniżej).

Przedsiębiorstwa	
które produkują różne towary	które wykonują różne usługi

Zadaniem dzieci jest posegregowanie nazw na przedsiębiorstwa **produkcyjne**, wytwarzające określone towary i na **usługowe**, przeznaczone do wytwarzania usług. Po wykonaniu zadania każda grupa uzasadnia swój podział, dyskutując o poszczególnych towarach.

Samo wprowadzenie i zróżnicowanie w tabeli pojęć (towary i usługi) pozwoli dzieciom na aktywne ich wykorzystywanie, ponieważ w czasie argumentowania wiele razy będą się do nich odwoływać.

Praca domowa

Sprawdź, jaka jest cena wybranych przez ciebie usług. Podziel się tymi informacjami z koleżankami i kolegami w klasie. Które usługi są najdroższe?

2 Budżet przedsiębiorstwa

rekomendacja dla klasy II III

Rozmowa w kręgu

A. O czym trzeba pomyśleć, gdy chce się założyć przedsiębiorstwo?

B. Co to jest biznesplan?

C. Kto może założyć przedsiębiorstwo?

Praca w grupach

A. II Uczniowie otrzymują *kartę pracy nr 1*.

Karta pracy nr 1

Twoje własne przedsiębiorstwo

Wytnij poniższy kwadrat. To środki finansowe twojego przedsiębiorstwa, czyli pieniądze, jakie ono posiada. Zdecyduj i wytnij, jaki kawałek kwadratu przeznaczysz na materiały do produkcji, jaki na płace dla pracowników, na koszt energii elektrycznej, na podatki. Podyskutujcie w grupie, czy są jeszcze inne koszty funkcjonowania przedsiębiorstwa. Możesz na nie również przeznaczyć część środków finansowych, odcinając kolejne fragmenty od tych już wyciętych.

Środki finansowe przedsiębiorstwa

Nauczyciel prosi, aby uczniowie potraktowali kwadrat jako kapitał do założenia przedsiębiorstwa. Dzieci samodzielnie muszą zdecydować, jaką cześć przeznaczą na materiał do produkcji, jaką na opłacenie pracowników oraz jaką na opłacenie innych kosztów typu: energia elektryczna, maszyny produkcyjne itp. Powinny również podpisać każdą część zgodnie ze swoimi wyborami.

Po zakończeniu pracy grupy przedstawiają i uzasadniają własne podziały kapitału.

B. III Każda z grup otrzymuje kartoniki z nazwami wydatków, a także identyczną pulę pieniędzy o łącznej wartości 50 000 zł w czekach po 1 000 zł, 2 000 zł, 5 000 zł i 10 000 zł [materiały dodatkowe 11 i 12].

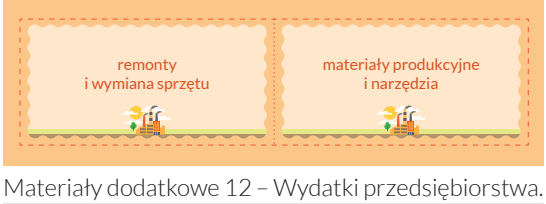

Materiały dodatkowe 12 – Wydatki przedsiębiorstwa.

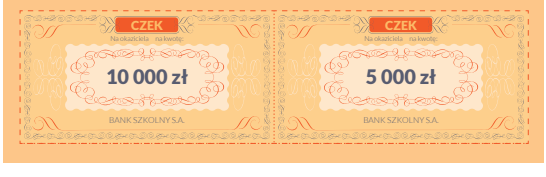

Materiały dodatkowe 11 – Czeki.

Oprócz tego w klasie znajduje się „Kasa".

Zadaniem dzieci jest rozplanowanie poszczególnych wydatków:

- czynsz za wynajem pomieszczeń produkcyjnych;
- płace;
- remonty i wymiana sprzętu;
- materiały produkcyjne i narzędzia;
- szkolenie pracowników;
- bieżące opłaty (elektryczność, telefony itp.);
- reklama;
- inwestycje i unowocześnienia;
- podatki na rzecz państwa;
- podróże służbowe.

III.

Rozdział

Karty wiedzy i komentarze

Wstęp

Karty wiedzy mają za zadanie wspierać działania zarówno dzieci, jak i nauczycieli w trakcie realizacji projektu *Myślę, decyduję, działam*. Podzielone one zostały zgodnie z założeniami na obszary, w ramach których wyodrębnić można:

a) słowniczek pojęć związanych z poruszanymi zagadnieniami w ramach poszczególnych obszarów (definicje zostały często uproszczone na potrzeby łatwiejszego przyswojenia ich przez dzieci);

b) tekst dla dzieci, który może zostać przeczytany przez nauczyciela lub samodzielnie przez uczniów i stanowić punkt wyjścia do rozmowy;

c) ciekawostki, które urozmaicą zajęcia.

Niniejsza część *Poradnika dla nauczyciela* zawiera także propozycje dodatkowych zadań oraz komentarze odautorskie będące rozwinięciem niektórych zagadnień.

Projekt I

Pieniądze

Pieniądze są we współczesnym świecie koniecznością, trudno więc wyobrazić sobie życie naszych przodków, w którym nie było monet, banknotów czy kart płatniczych. Minęły tysiące lat, zanim oprócz uprawy zbóż, hodowli zwierząt, garncarstwa i innych cywilizacyjnych zdobyczy, pojawiły się na świecie środki płatnicze, jakie znamy współcześnie.

Dzieci zostają w naturalny sposób włączone w „obszar pieniądza" i obserwując od najmłodszych lat rodziców, dokonujących płatności czy sprawdzających stan konta, doskonale zdają sobie sprawę z tego, że wszelkie tego typu transakcje są nieodzownym elementem ich życia. Jako rodzice czy pedagodzy z pewnością chcielibyśmy przybliżyć świat finansów dzieciom w taki sposób, aby w przyszłości potrafiły świadomie podejmować decyzje związane z zarządzaniem pieniędzmi. Oczywiście, łatwiej będzie to osiągnąć, gdy dzieci poznają historię pieniądza i dowiedzą się, jak przez wieki zmieniało się ich znaczenie oraz rola. Dla dzieci, równie ważny jest fakt, że pieniądze są dobrem ograniczonym, a ich głównym źródłem jest praca człowieka, dlatego należy rozważnie nimi gospodarować.

Karta wiedzy nr 1

Słowniczek

Awers	Popularnie „orzeł". Przednia, główna strona monety, na której umieszcza się: godło państwowe, datę wybicia monety, nazwę kraju, czasami portret władcy.
Banknot	Papierowy (lub w niektórych krajach plastikowy) pieniądz, emitowany przez bank centralny w danym kraju. Zazwyczaj posiada specjalne zabezpieczenia. W Polsce jest produkowany w Państwowej Wytwórni Papierów Wartościowych.
Euro	Waluta używana w niektórych krajach należących do Unii Europejskiej, wprowadzona w miejsce ich waluty krajowej (np. dawniej we Francji używano franków francuskich, zaś w Niemczech — marek niemieckich, teraz zaś obydwa kraje mają jedną walutę, właśnie euro).
Handel	Sprzedawanie i kupowanie dóbr.
Karta płatnicza	Plastikowa karta (wykonana najczęściej z PVC czyli polichlorku winylu), wydawana przez bank/spółdzielczą kasę oszczędnościowo-kredytową i służąca do wypłat z bankomatu i do płacenia za towary oraz usługi. Znajduje się na niej m.in. imię i nazwisko posiadacza karty, numer oraz termin ważności.
Karta kredytowa	Plastikowa karta (jak wyżej), dzięki której można kupować towary na kredyt.
Kredyt	Rodzaj zobowiązania wobec banku/spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej zawartego na piśmie, z którego wynika, że pożyczyliśmy pieniądze i musimy je oddać w umówionym terminie wraz z odsetkami i innymi kosztami. Istnieją różne rodzaje kredytów, np. hipoteczny (na zakup mieszkania lub domu), samochodowy (na zakup auta), gotówkowy (na dowolny cel).

Kurs walutowy	Cena danej waluty w innej walucie. Informacje o kursach walutowych można znaleźć w bankach, kantorach walutowych, w Internecie czy gazetach (np. 1 USD = 3,79 PLN). Inny kurs mamy, gdy chcemy daną walutę sprzedać, a inny, gdy chcemy ją kupić. Sprzedający walutę zarabiają na różnicy w cenie kupna i sprzedaży.
Mennica	Firma, w której produkowane są monety.
Moneta	Metalowy, najczęściej okrągły pieniądz o określonym nominale.
Nominał	Wartość środka pieniężnego podana na monecie lub na banknocie.
Pieniądz	Dobro, które zostało zaakceptowane przez ludzi jako forma płatności za towary i usługi.
Płacidło	Powszechnie uznawany towar, którym płaci się za dobra.
Polska Wytwórnia Papierów Wartościowych	Firma, w której produkowane są m.in. polskie banknoty.
Portfel	Przedmiot, który służy do przechowywania monet, banknotów i kart płatniczych.
Rewers	Popularnie „reszka". „Plecy" monety, na których najczęściej znajduje się jej nominał i inne elementy graficzne.
Rowkowanie rantu	Drobne rowki na krawędzi monety.
Waluta	Pieniądze, których używa się w poszczególnych/innych krajach; w Polsce jest nią polski złoty (PLN), waluty obce to np. euro (EUR), dolar amerykański (USD), funt brytyjski (GBP).
Wymiana barterowa	Wymiana towaru za towar bez użycia pieniędzy.

Karta wiedzy nr 2

Historia pieniądza - oś czasu

	9000-6000 lat p.n.e.	Płacidło – pierwszym były prawdopodobnie krowy.
W Mezopotamii powstają „banki" two - rzone w świątyniach, które są w tam - tych czasach najbezpieczniejszym miej- scem w państwie .	3000-2000 lat p.n.e.	
	2250-2150 lat p.n.e.	W Kapadocji władcy gwarantują jakość srebrnych sztabek i wskutek tego uznaje się je za pieniądze.
Era „wapiennego pieniądza". W Chinach używa się jako pieniędzy muszli „kauri".	1500-1200 lat p.n.e.	
	687 lat p.n.e.	W Lidii zostaje wybita pierwsza moneta ze stopu złota i srebra (czyli elektronu). Z jednej jej strony znajdował się wizerunek byka lub lwa, a z drugiej kwadratowe wgłębienie powstałe od wybijania monety.
W Chinach wytwarzane są metalowe okrągłe monety z kwadratową dziurką.	600-300 lat p.n.e.	
	600-570 lat p.n.e.	W Grecji powszechnie używa się monet.
W Lidii wytwarzane są oddzielnie monety złote i srebrne.	550 lat p.n.e.	
	323-30 lat p.n.e.	W Egipcie spichlerze pełnią rolę banków, zaś w Aleksandrii istnieje już bank centralny.
Galowie napadają na Rzym. Jak głosi legen - da, przed ich atakiem na Kapitol ostrzegły mieszkańców gęsi ze świątyni Junony, która w uznaniu otrzymuje przydomek Moneta. Później na Kapitolu bito pieniądze z wizerunkiem tej bogini i tak prawdopo- dobnie słowo „moneta" weszło do obiegu.	390 lat p.n.e.	
	910 r.	W Chinach pojawiają się papierowe pieniądze.
	982-984 r.	Pojawia się pierwsza polska moneta: denar Mieszka I.
W Wenecji powstaje pierwszy na świe - cie bank we współczesnym rozumieniu.	1156 r.	
	1452-1519 r.	Leonardo da Vinci projektuje pierwszą maszynę służącą do wybijania monet.
Miejsca, w których przechowywane są depozyty złota, stopniowo zamieniają się w banki.	1633-1672 r.	
	1659 r.	Pojawienie się pierwszych czeków (Anglia).
Złotnicy wydają kwity depozytowe, które stają się dokumentami bankowymi.	1665 r.	
	1794 r.	Emisja pierwszych polskich banknotów, tzw. biletów skarbowych.
W USA pojawia się pierwsza na świecie karta płatnicza Diners Club, którą można płacić bezgotówkowo w restauracjach i hotelach.	1950 r.	
	1964 r.	Pierwszy bankomat w USA.
Pierwszy bankomat w Europie (w Lon - dynie, w Oddziale Barclay's Bank).	1967 r.	
	1984 r.	W Finlandii można korzystać z usług bankowości elektronicznej przy pomocy komputera.
W Polsce wprowadzona zostaje tech - nologia „NFC sim-centric", dzięki której telefon komórkowy może działać jak karta płatnicza.	1990 r.	Pierwszy bankomat w Polsce (zainsta - lował go Bank Pekao S.A.).
	2012 r.	

Projekt III

Gospodarstwo domowe

Gospodarstwo domowe jest jak sprawnie funkcjonująca firma, w której każdy członek rodziny ma przydzielony zakres obowiązków na miarę swoich możliwości i stosownie do wieku. Poczucie odpowiedzialności i działania dla dobra całej grupy to jeden z istotnych elementów wychowawczych. Buduje poczucie wartości i kształtuje samodzielność, które w dorosłym życiu na pewno okażą się bardzo przydatne. Dlatego tak ważne jest, aby od najmłodszych lat włączać dzieci w codzienne prace. Co istotne, oprócz sprzątania swoich zabawek, utrzymywania swojego pokoju w czystości, nakrywania do stołu, wynoszenia śmieci czy sortowania prania, warto zadbać i o to, by dzieci miały do czynienia także z budżetem domowym – np. poprzez planowanie zakupów, wysłanie ich po drobne sprawunki, zbieranie paragonów, codzienne zapisywane wydatków, wspólne oszczędzanie na określony cel. Zdarza się, że nastolatkowie trzymani z dala od finansów nie wiedzą potem, jakie koszty związane są z utrzymaniem rodziny i nie znają wartości pieniędzy, a wejście w dorosłe życie kosztuje ich sporo wysiłku. Oczywiście, czasem rodzice celowo nie chcą podejmować tego rodzaju działań, borykając się z dużymi problemami finansowymi, ale warto pamiętać, że dzieci bardzo często i tak wyczuwają złą atmosferę panującą w domu, a nieświadomość przyczyn tego stanu tylko pogłębia ich frustrację. Dlatego lepiej, aby w takiej sytuacji w delikatny i mądry sposób wytłumaczyć przyczyny kłopotów (np. utrata pracy lub choroba) i spokojnie uargumentować konieczność wprowadzenia ograniczeń. Dzięki temu dziecko może poczuć się bezpieczniej, niż w sytuacji, kiedy unika się z nim rozmów na tematy związane z pieniędzmi. Łatwiej też wówczas włączyć dzieci w pomoc – np. wszyscy szukamy sposobów, jak oszczędniej robić zakupy. Takie wspólne działanie, czy to w normalnej, czy w trudnej sytuacji, zawsze działa mobilizująco i integruje rodzinę.

Karta wiedzy nr 13

Słowniczek

Budżet domowy	Zestawienie wpływów i wydatków w gospodarstwie domowym.
Czynsz	Opłata wnoszona w zamian za użytkowanie czyjegoś majątku, np. mieszkania, samochodu, czy jakiegoś sprzętu.
Gospodarstwo domowe	Osoba lub kilka osób zamieszkujących razem i wspólnie się utrzymujących.
Kieszonkowe	Nieobowiązkowa, stała kwota pieniędzy wypłacana dzieciom co miesiąc/tydzień przez rodziców.
Oszczędzanie	Odkładanie pieniędzy na późniejsze wydatki.
Ubezpieczenie	Uniknięcie jakiegoś ryzyka poprzez opłacenie składki do firmy ubezpieczeniowej, która w razie jakiegoś niekorzystnego zdarzenia, wypadku lub choroby wypłaci ubezpieczonemu pieniądze ustalone w umowie lub pokryje określone koszty (np. leczenia lub naprawy samochodu).
Wydatki	Pieniądze, które wydaje gospodarstwo domowe/rodzina na opłaty związane z mieszkaniem (woda, prąd, gaz, czynsz, wywóz śmieci), jedzeniem, korzystaniem z telefonów komórkowych itp.
Wpływy	Pieniądze, które otrzymują członkowie gospodarstwa domowego z tytułu pracy, emerytury, renty, zasiłków i innych (np. sezonowego zbioru owoców).

Uwaga!

Kieszonkowe
– dodatkowe informacje dla rodziców:

Kieszonkowe:

- uczy samodzielnego zarządzania pieniędzmi i podejmowania decyzji finansowych;
- pomaga dziecku zrozumieć wartość pieniędzy;
- kształtuje niezależność.

Czasami rodzice wzbraniają się przed wypłacaniem dzieciom kieszonkowego i posyłaniem ich po drobne zakupy. Uważają, że zaspokajają wszystkie ich potrzeby: karmią je, kupują im ubrania, zabawki i książki, a także zapewniają rozrywkę, więc kieszonkowe nie jest konieczne. Jednak taka postawa prowadzi do bezradności finansowej i braku pewności siebie, objawiających się między innymi tym, że dzieci:

- nie znają cen podstawowych produktów, takich jak chleb, mleko, mydło, proszek do prania itp.
- nie potrafią zaplanować wydatków/zakupów,
- nie czują się pewnie w sytuacji dokonywania samodzielnych zakupów, ponieważ nie wiedzą, czy podejmą słuszną decyzję finansową,
- nie wiedzą, gdzie znaleźć poszczególne towary (na której półce, w którym dziale),
- nie wiedzą, co zrobić, gdy na towarze/półce nie ma ceny,
- nie pamiętają, żeby zabrać przy kasie paragon, który da im możliwość późniejszej reklamacji towaru.

Kiedy już decydujemy się na kieszonowe, warto ustalić pewne zasady zgodne z systemem wartości panującym w rodzinie i konsekwentnie się tego trzymać. Poniżej publikujemy kilka przykładowych reguł.

1. Małym dzieciom lepiej jest wypłacać dniówkę lub tygodniówkę. Głównie dlatego, że jeśli podejmą one nierozsądną decyzję (np. kupią w sklepiku kilka drogich batoników), stracą mniej pieniędzy, niż w sytuacji, gdyby otrzymywały kieszonkowe od razu za cały miesiąc.
2. Jeśli dziecko wszystko wyda, nim skończy się tydzień/miesiąc, nie należy ulegać pokusie, aby darować dodatkowe pieniądze lub też dać coś zaliczkowo na poczet przyszłej wypłaty.
3. Często zdarza się, że rodzeństwo w kwestiach finansowych ma diametralnie różne podejście.

Jedne dzieci są rozrzutne, inne oszczędne. Oczywiście, niezależnie od tego, wszystkie je należy traktować tak samo – szanować ich podejście do pieniędzy i rozmawiać na temat błędnie podjętych decyzji finansowych.

4. Kwestią otwartą jest wypłacanie dzieciom premii – np. za dobre oceny, dodatkowe prace domowe czy ponadobowiązkowe sprzątanie piwnicy bądź strychu. Niezależnie od podjętej decyzji, warto tu zawsze pamiętać, że tak naprawdę dzieci uczą się dla siebie, nie dla pieniędzy a prace domowe wszyscy członkowie rodziny wykonują dla dobra wspólnego, zaś premia powinna być nagrodą za szczególnie ważne zasługi.
5. Jeśli chodzi o kary, to psychologowie odradzają potrącanie jakichkolwiek kwot z kieszonkowego. Dla dorosłych jest to oczywiście znacznie bardziej kuszące rozwiązanie (bo łatwiejsze w wykonaniu), ale efekt może być dokładnie odwrotny od zamierzonego. O wiele lepiej w takich sytuacjach wymyślić „zwykłą" karę, która będzie niosła ze sobą element wychowawczy. Poza tym, dorosłych też nie karze się obniżeniem – choćby i chwilowym – stałego wynagrodzenia za pracę
6. Dziecko rośnie i kieszonkowe także powinno. Z każdym kolejnym rokiem u naszych pociech pojawia się coraz więcej potrzeb o coraz bardziej zróżnicowanym charakterze.
7. Pozwólmy dziecku ponegocjować swoje kieszonkowe – to dodatkowy element wychowawczy i kolejna praktyczna umiejętność. Oczywiście, w takim przypadku muszą paść stosowne argumenty i ich uzasadnienie, ale warto pamiętać, że będą one adekwatne do wieku.